

Kako autori mogu zadržati pravo raspolaganja znanstvenim djelima i podijeliti ih što slobodnije?

Melinščak Zlodi, Iva

Conference presentation / Izlaganje na skupu

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:131:511977>

Rights / Prava: [Attribution 4.0 International](#)/[Imenovanje 4.0 međunarodna](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-04-12**

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb](#)
[Faculty of Humanities and Social Sciences](#)

Kako autori mogu zadržati pravo raspolaganja znanstvenim djelima i podijeliti ih što slobodnije?

Iva Melinščak Zlodi (imelinsc@ffzg.hr)

Knjižnica Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu

22. okrugli stol o slobodnom pristupu informacijama: Knjižnice u sferi ostvarivanja ljudskih prava - pravo na obrazovanje i autorsko pravo, 9. prosinca 2022.

Sadržaj

- Problemi s autorskim pravom u znanstvenom objavljivanju
- Različita rješenja
- Projekt *Retain* – ciljevi i rezultati

Kontekst: autorsko pravo u području znanosti

Dva temeljna cilja:

- Osigurati otvoreni pristup znanstvenom znanju i svim oblicima u kojima je zabilježeno, te mogućnost ponovne upotrebe
- Osigurati da autori mogu slobodno raspolagati svojima autorskim djelima

Uz to treba:

- Osigurati da se pri diseminaciji znanstvenih radova koriste ljudski i strojno razumljive licence

Kontekst: autorsko pravo u području znanosti

Prepreke:

- Trenutni sustav objavljivanja u međunarodnim znanstvenim publikacijama
- Kompleksnost i nerazumljivost pravnih koncepata, termina, propisa i procedura (vidi i: „[copyright anxiety scale](#)“)
- Trenutni sustav nagrada i poticaja u znanosti

Objavljivanje u znanstvenim časopisima - 3 modela

Objavljivanje u „dijamantnim” otvorenim časopisima

- Besplatno za autore i čitatelje
- Problem može biti u nedovoljnom poznavanju postupanja s autorskim pravom i standardiziranog korištenja licenci

Objavljivanje u zatvorenom pristupu (u časopisima dostupnim uz pretplatu ili hibridnim)

- Časopisi (najčešće) traže „copyright transfer” ili „exclusive licence to publish”
- Autori (najčešće) mogu pohraniti zadnju rukopisnu verziju u otvorenom repozitoriju nakon isteka 12-24 mjeseca

Objavljivanje u „zlatnom” otvorenom pristupu

- Autori plaćaju *article processing charges* (APCs), a sve češće ustanove sklapaju transformativne ugovore
- Radovi su (najčešće) dostupni pod nekom otvorenom licencom
- Protivno, očekivanjima, autor ne zadržava uvijek sva prava

Različita moguća rješenja

Promjena legislative: tzv. *Secondary publishing law*

- Njemačka, Belgija, Francuska, Italija, Nizozemska i Španjolska

Politike zadržavanja prava (*Right retention policies/strategies*)

- Na razini ustanova (npr. [Harvard](#), [Edinburgh](#), [Tromsø](#)...)
- Na nacionalnoj razini (pokušaj u UK: [UK Scholarly Communications Licence and Model Policy](#))
- Na razini financijera - cOAlition S (glavne nacionalne zaklade u Austriji, Finskoj, Francuskoj, Irskoj, Luxembourg, Nizozemskoj, Norveškoj, Poljskoj, Sloveniji, Švedskoj, Velikoj Britaniji, Portugalu i Švicarskoj)

EC: [Study on EU copyright and related rights and access to and reuse of scientific publications, including open access](#)

Različiti 'stilovi' strategija zadržavanja prava

Harvardski stil politika zadržavanja prava

- Ustanova donosi odluku
- Autori su inicijalni nositelji autorskog prava
- Za ustanovu zasnivaju neisključivo pravo iskorištavanja koje je 'snažnije' od kasnije potpisanih ugovora
- Ustanova ponovo za autorima zasniva pravo iskorištavanja

Strategija zadržavanja prava koalicije S

- Svi primatelji sredstava trebaju primijeniti licenciju CC BY na sve buduće završne rukopise (AAM), koje trebaju učiniti otvoreno dostupnim odmah po objavi, bez embarga
- Autori s izdavačima komuniciraju o zadržavanju prava

Project Retain. Enabling the dissemination of knowledge

Knowledge Rights 21

- Trogodišnji program kojeg provode IFLA, LIBER i SPARC Europe
- Financira Arcadia Fund
- Cilj je reformirati propise o autorskom pravu i omogućiti knjižnicama bolji pristup i korištenje autorskih djela

Retain

- jednogodišnji projekt kojeg provodi [SPARC Europe](#)
- Namjerava ubrzati usvajanje načela zadržavanja prava autora i korištenje otvorenih licenci, u svrhu otvorenog dijeljenja

Projekt *Retain*

istraživanje među predstavnicima ustanova, autora, financijera i izdavača

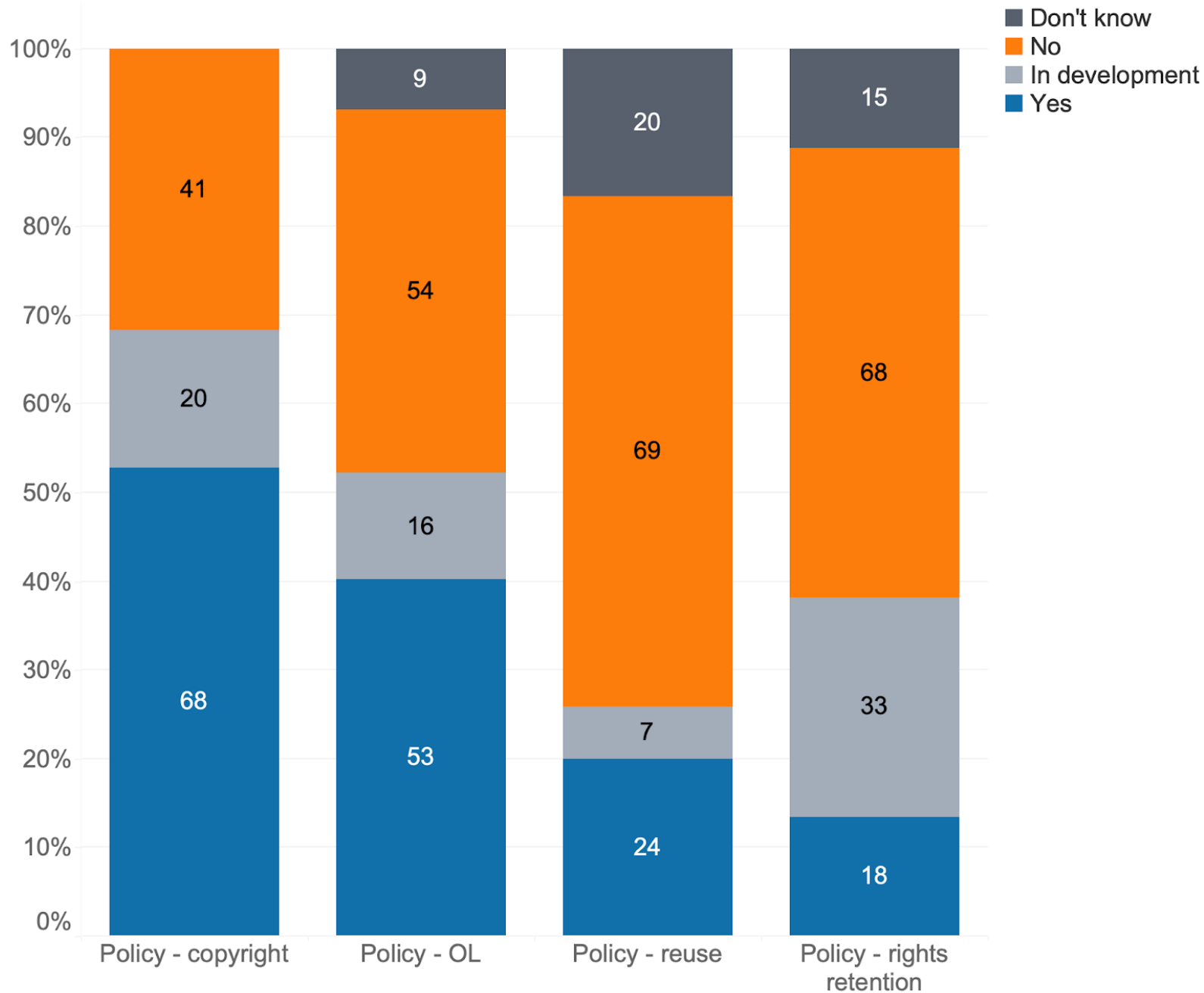
- pregled trenutačnih praksi među „velikim“ svjetskim izdavačima, kao i među časopisima u otvorenom pristupu
- Anketa među ustanovama (provedena ove jeseni)
- Pregled politika ustanova
- Intervjui i fokusne grupe s predstavnicima dionika

kampanja kojom će se među autorima, ustanovama i izdavačima nastojati poboljšati poznavanje prava autora, i definiranje politika kojima će se uklanjati zapreke slobodnom dijeljenju

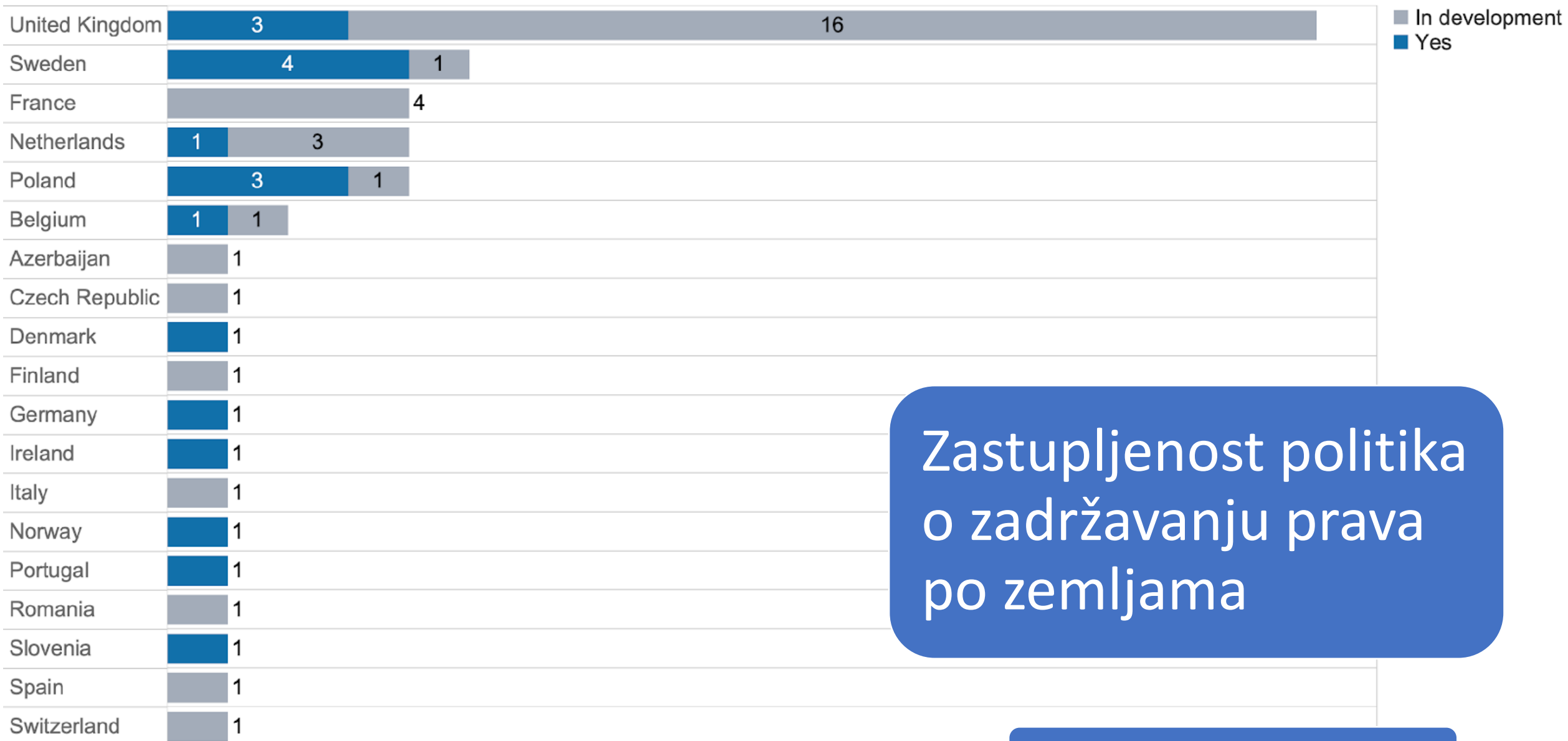
Zastupljenost različitih politika među Europskim ustanovana

Izvor: Projekt Retain

Policy types n=140

Rights retention policies - by country n=51

Zastupljenost politika o zadržavanju prava po zemljama

Izvor: Projekt Retain

Elementi politika zadržavanja prava

- Stil politike (Harvard, cOalition S ili kombinacija)
- Tko je odgovoran za provedbu i podršku?
- Preporuka/zahtijevanje otvorenih licencija (CC BY)
- Pozivanje na Plan S, nacionalne politike ili zakone o sekundarnom objavljivanju
- Obavješćavanje izdavača
- Zasnivanje prava za ustanovu
- VoR ili AAM
- Na što se odnosi (koje vrste radova)?
- Bez embarga
- Moguće iznimke (*opt in* ili *opt out*)
- Tko snosi odgovornost?
- Procedura pohrane i veza s repozitorijem

Izvori:

- Morrison, Chris, Secker, Jane, Vezina, Brigitte, Ignasi Labastida I Juan, & Proudman, Vanessa. (2020). Open Access: An Analysis of Publisher Copyright and Licensing Policies in Europe, 2020. Zenodo.
<https://doi.org/10.5281/zenodo.4046624>
- Proudman, V., & Treadway, J. (2022). Rights retention, open licensing and copyright: Reforming the policy landscape. Septentrio Conference Series, (1).
<https://doi.org/10.7557/5.6623>
- European Commission, Directorate-General for Research and Innovation, Angelopoulos, C., *Study on EU copyright and related rights and access to and reuse of scientific publications, including open access : exceptions and limitations, rights retention strategies and the secondary publication right*, Publications Office of the European Union, 2022, <https://data.europa.eu/doi/10.2777/891665>
- [Good practices for university open-access policies](#) / Peter Suber i Stuart Shieber
- cOAlition S - [Rights Retention Strategy](#)